

Umhverfisnefnd Alþingis
Hildur Eva Sigurðardóttir
nefndarritari
Alþingi v/Austurvöll
150 REYKJAVÍK

Reykjavík, 12. janúar 2009
2008120012/42-1-3
TB
jgo/tb

Náttúruverndaráætlun 2009-2013, þingsályktunartillaga

Vísað er til bréfs frá umhverfisnefnd Alþingis, dags. 11. desember sl., þar sem óskað er eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um þingsályktunartillögu um náttúruverndaráætlun 2009-2013, 192. mál.

Almennt um náttúruverndaráætlun 2009-2013

Náttúrufræðistofnun Íslands styður eindregið framangreinda þingsályktunartillögu um náttúruverndaráætlun 2009-2013. Áætlunin er sett fram skv. 65. gr. laga um náttúruvernd nr. 44/1999 og byggir m.a. á tillögum Náttúrufræðistofnunar Íslands og upplýsingum úr gagnagrunnum stofnunarinnar, sbr. meðfylgjandi skýrslu, *Verndun svæða, vistgerða og tegunda, Tillögur Náttúrufræðistofnunar Íslands vegna náttúruverndaráætlunar 2009-2013 NÍ-08008*. Tilgangur náttúruverndaráætlunar er að koma upp neti verndarsvæða sem tryggja vöndun náttúru Íslands og ýmsa þætti hennar svo sem líffræðilega fjölbreytni, landslag, jarðminjar, vistgerðir og vistkerfi. Náttúruverndaráætlunin byggir á aðferðafræði sem hefur verið þróuð á alþjóðavettvangi í samræmi við aðalþjóða samninga á þessu sviði og gerir ráð fyrir að net verndarsvæða, jaðarsvæða þeirra og tengsl milli þeirra viðhaldi eðlilegri viðkomu t.d. lífríkis í náttúru Íslands. Aðferðafræðin gerir einnig ráð fyrir að vernda það sem er sérstætt og sögulegt, útivistarsvæði, jarðminjar, landslagsheildir og víðerni. Þeir alþjóðasamningar sem helst er stuðst við hvað varðar viðmið og viðföng eru Ríósamningurinn um vernd líffræðilegrar fjölbreytni, Bernarsamningurinn um vernd villtrar náttúru í Evrópu og Ramsarsamningurinn um vernd votlendis.

Aðferðafræðin byggir á vísindalegri úttekt á náttúru Íslands, rannsóknunum, vöktun og mati á mikilvægi, náttúruverndargildi, einstakra svæða. Sérstaklega er tekið tillit til þess hvort vistgerðir og tegundir eða búsvæði þeirra eru í hættu sbr. t.d. valista plantna og fugla. Til grundvallar eru lögð viðurkennd viðmið Alþjóða náttúruverndarsamtakanna, IUCN, um tegundir í hættu. Þessi aðferðafræði var fyrst notuð hér á landi við gerð fyrri náttúruverndaráætlunar 2004-2008 en í þeirri áætlun voru fyrst og fremst, hvað lífríki varðar, valin alþjóðlega mikilvæg búsvæði fuglategunda sem verndarsvæði auk nokkurra plöntu- og jarðfræðisvæða.

Í náttúruverndaráætlun 2009-2013 er áhersla lögð á vernd búsvæða plantna og vernd plöntutegunda í samræmi við valista sem gefinn er út af Náttúrufræðistofnun Íslands. Það sem er hins vegar alveg nýtt fyrir Ísland í náttúruverndaráætlun 2009-2013 er að nú, í fyrsta skipti, er lagt

til að vernda búsvæði nokkurra smádýrategunda, skordýra, og vistgerðir á hálendinu. Að lokum er lagt til að vernda eitt svæði vegna jarðmyndana og stórbrotinnar landslagsheildar, Langisjór. Vert er að benda á að alþjóðasamfélagið hefur ákveðið að reyna að stöðva tap á líffræðilegri fjölbreytni fyrir árið 2010. Þó ekki séu margar einlendar tegundir á Íslandi, þ.e. tegundir eða afbrigði tegunda sem ekki finnast annarsstaðar, þá er öruggt að svo er í meira magni en nú er vitað sbr. fund nýrra smádýrategunda vegna rannsókna við Kárahnjúka. Í ljósi þessa er mikilvægt að flokka náttúru Íslands í vistgerðir og fá þannig heildarmynd af náttúru landsins og friðlýsa úrval vistgerða bæði vegna þess sem er þekkt en einnig vegna þess að mjög líklegt má telja að þar leynist ófundið lífríki, ófundin náttúruverðmæti.

Öflun upplýsinga um náttúru Íslands, vöktun, rannsóknir og kortlagning og flokkun náttúrunnar m.a. í vistgerðir eru hornsteinar að allri ákvarðanatöku, umræðu og faglegu mati á náttúru landsins. Náttúrufræðistofnun Íslands telur afar mikilvægt í ljósi stöðu efnahagsmála að ekki komi rof í öflun þekkingar en það mun til framtíðar spara bæði ríkisvaldinu og einkafyrirtækjum mikla fjármuni og gera alla vinnu við náttúru- og umhverfisverndarmál faglegri. Ísland er að mörgu leyti langt á eftir öðrum löndum í Evrópu hvað varðar flokkun náttúrunnar t.d. í vistgerðir. Engin vistgerðaflokkun hefur t.d. farið fram á láglendi nema í tengslum við einstakar framkvæmdir. En álag á náttúruna er oft mest á láglendi sbr. vegalagning, þéttbýlismyndun, skógrækt og landbúnaður.

Í framhaldi af þeirri náttúruverndaráætlun sem hér er til umfjöllunar leggur Náttúrufræðistofnun Íslands til að farið verði út í skipulega vinnu við að meta hvar náttúruminjar sem eru verndarþurfi njóta ekki nægjanlegrar verndar í neti svæða sem nú eru friðlýst og verða friðlýst. Það er gert með aðferð sem kallast gloppugreining (Gap Analysis) sem m.a. samningurinn um líffræðilega fjölbreytni hefur mótað. Hún felst í stuttu máli í því að skilgreina hvaða náttúruminjar eru í mestri verndarþörf og setja töluleg markmið um verndun þeirra. Í kjölfarið þarf að rannsaka og kortleggja hvort og hvar þessar tilteknu náttúruminjar njóta verndar í dag og upplýsingarnar eru svo notaðar til að finna hvar gloppurnar eru. Að lokum þarf að forgangsraða hvar mest er þörf á að fylla í götin, gera um það tillögur í náttúruverndaráætlun og að henni samþykktu grípa til aðgerða. Afar mikilvægt er að markmið friðlýsinga séu skýr þannig að hægt sé að vakta árangur og meta hvernig til tekst. Þessu hefur alls ekki verið fylgt nægjanlega vel eftir undanfana áratugi vegna fjárskorts.

Náttúrufræðistofnun Íslands telur eðlilegt að náttúruverndaráætlun verði í framtíðinni tengd við alþjóðleg net friðlýstra svæða. Ísland er aðili að mörgum alþjóðlegum samningum um náttúruvernd, m.a. Ríósamningnum um vernd líffræðilegrar fjölbreytni, Ramsarsamningnum um votlendi sem hafa alþjóðlegt gildi, einkum fyrir fuglalíf og Bernarsamningnum um vernd villtra plantna og dýra og lífsvæða þeirra í Evrópu. Sá síðastnefndi er grunnur að náttúruverndarlöggjöf aðildarríkja samningsins og ræður miklu um hvernig staðið er að skráningu, flokkun og vöktun náttúrunnar og vernd tegunda og vistgerða. Samfara ofangreindu þarf að leggja ríkari áherslu á flokkun jarðminja, landslags og víðerna og viskerfa og samspil þessara þátta til viðhalds náttúru landsins og nýtingu auðlinda þess.

Náttúrufræðistofnun Íslands leggur áherslu á að við gerð friðlýsingarskilmála fyrir hvert svæði sé markmið friðlýsingarinnar skýrt og að fram komi með hvaða hætti á að vakta svæðin svo hægt sé að fylgjast með framvindu þeirra. Mikið hefur skort á að friðlýst svæði hafi verið kortlögð og vöktuð á undanförunum áratugum. Þó má nefna að svæði eins og Þjórsárver og Mývatn og Laxá njóta sérstöðu hvað þetta varðar en hluta af þeirri vinnu má skrifa á þörf fyrir upplýsingar vegna ýmissa fyrirhugaðra framkvæmda.

Athugasemdir við einstök svæði

Náttúrufræðistofnun Íslands gerir athugasemdir við mörk tveggja svæða eins og þau eru birt í náttúruverndaráætlun 2009-2013. Í fyrsta lagi telur stofnunin að laga eigi mörk fyrir stækkun friðlandsins í Þjórsárverum að þeim mörkum sem Náttúrufræðistofnun hefur lagt til. Þetta á sérstaklega við mörkin til austurs, sjá meðfylgjandi skýrslu, en þau ná lengra til austurs til að ná yfir rústarmýravistir og annað votlendi, sbr. markmið friðlýsingarinnar. Séu mörkin ekki færð verða um 70 ha af rústarmýravistum utan friðlandsins.

Í öðru lagi telur Náttúrufræðistofnun að eðlilegri mörk fyrir friðun Langasjávar sé Tungná til norðurs og vesturs. Fyrir þessu er aðallega þrjár ástæður. Í fyrsta lagi nást inn fleiri móbergshryggir, í öðru lagi verður landslagsheild svæðisins mun heildsteyptari og í þriðja lagi verður til stærra verndað víðerni.

Að auki vill Náttúrufræðistofnun benda á að kort á bls. 26 í þingsályktunartillögunni fyrir Undirhlíðar í Nesjum, búsvæði tröllasmiðs, er ekki rétt heldur er um að ræða sama kort og er á bls. 28. Þetta þarf að leiðrétta og setja inn rétt kort.

Náttúrufræðistofnun Íslands er reiðubúin til að mæta á fund umhverfisnefndar Alþingis vegna náttúruverndaráætlunar 2009-2013 sé þess óskað.

Virðingarfyllst

Jón Gunnar Ottósson
forstjóri

Trausti Baldursson

Meðf: Skýrsla Náttúrufræðistofnunar Íslands (10 eintök) *Vernd, svæða, vistgerða og tegunda, Tillögur Náttúrufræðistofnunar Íslands vegna náttúruverndaráætlunar 2009-2013, NÍ-08008*

NÁTTÚRUFRAEÐISTOFNUN ÍSLANDS